
MÚZEJNÍCTVO

VRCHOLNESTREDOVEKÝ MEČ ZO SPIŠSKÉHO HRADU V ZBIERKACH SNM – SPIŠSKÉHO MÚZEA V LEVOČI (reg. č. 2009/200/12)

FILIP LAMPART

LAMPART, F.: High Medieval Sword from Spiš castle in the inventory of the SNM–Spiš Museum in Levoča (registration no. 2009/200/12). *Vojenská história* 1, 16, 2012, pp 125-132, Bratislava.

The author of the published paper analyses the sword found during the archaeological excavations on the premises of Spiš castle, today stored with the SNM–Spiš Museum in Levoča, registration no. 2009/200/12, which may be ranked in the category of militaria, originating from locations of fortified structures. Similar to other findings of the same type, even this piece extends the list of sources, thus enabling restoration of medieval swords. The author points out that only a few existing examples have been subjected to a detail analysis, forming a basis for drawing conclusions in diverse syntheses. An attempt to improve the current state of research calls for numerous swords (as well as militaria of other types and age) to be subjected to an independent study or some of the prevailing conclusions to be reviewed. In this sense, the submitted paper aims to aid the reconstruction of the picture of how militaria were used in the Middle Ages throughout the territory of Slovakia.

Museums. Slovakia. Sword from the Middle Ages. Spiš Museum in Levoča.

Prepojenie nálezu stredovekého meča s centrom vojenského a spoločenského života sa pri povahe vtedajšej spoločnosti nemôže javiť ako niečo nezvyčajné. Ako hrad, tak aj meč predstavujú symbol kultúry, kde sa do každodenného života premietala vojenská prax. Meč sa stal nástrojom i znakom privilegovanej skupiny obyvateľstva (*bellatores, milites, pugnatores*), ktorej vojenské povolanie reflektovalo postavenie v spoločnosti. Do kategórie militárii pochádzajúcich z lokalít fortifikačných stavieb možno zaradiť aj meč nájdený počas archeologického výskumu areálu Spišského hradu, dnes uložený v SNM–Spišskom múzeu

v Levoči pod reg. č. 2009/200/12.¹ (Obr. 1/a).² Podobne ako ďalšie nálezy rovnakého druhu, aj tento exemplár rozširuje pramennú bázu pre rekonštrukciu foriem stredovekých mečov. Je však potrebné povedať, že len málo exemplárom bola doteraz venovaná podrobnejšia analýza, zatiaľ čo boli podkladom pre zovšeobecňujúce závery rôznych syntéz.³ Snaha o zlepšenie daného stavu bádania vyžaduje, aby sa mnohé meče (i militárie odlišného druhu a datácie) podrobili samostatnému rozboru, či prípadne prehodnotili niektoré doterajšie závery. V tomto zmysle chce aj predkladaná štúdia svojimi výsledkami participovať na rekonštrukcii obrazu o užívaných militáriách na území stredovekého Slovenska.

Podľa ústne podanej informácie od pracovníkov SNM–Spišského múzea v Levoči bol meč objavený počas výskumu areálu Spišského hradu pod vedením A. Fialu a A. Valaška v rokoch 1969 – 1978. Bližšie nálezové okolnosti nie sú známe. Konkrétnejšie informácie by mohlo priblížiť prebádanie pozostalosti A. Valaška, ktorú nateraz spracovávajú pracovníci levočského múzea. Dnes je meč súčasťou zbierok SNM–Spišského múzea v Levoči a býva vystavovaný v rámci expozície militárií na Spišskom hrade. V období od novembra 2009 do júla 2010 bol prezentovaný počas výstavy *Terra Scepusiensis Terra Christiana 1209 – 2009*. Katalóg, ktorý vznikol pri príležitosti výstavy, obsahoval krátke predstavenie exempláru. Autorom príspevku je M. Stejskal.⁴ Vzhľadom na obmedzený rozsah je meč prezentovaný na adekvátnej úrovni. M. Stejskal analyzoval formu meča a následne ho klasifikoval podľa typológie A. Ruttkaya. Na základe nápisu na čepeli upozornil na analógiu s mečmi zo stredoeurópskeho priestoru a zvolil datáciu predmetu. Napriek pomerne presným tvrdeniam sa predkladaná práca opätovne vracia k meču reg. č. 2009/200/12. Dôvodom je skutočnosť, že rozsahom krátkeho príspevku nemohol poňať všetky dostupné informácie, ktoré exemplár ponúka, a potreba ich nasledovného prebádania. V snahe naplniť uvedený zámer bude sa historicko-militaristická analýza odvíjať v postupnosti od rozboru

¹ Predstavovaný exemplár nie je jediným mečom pochádzajúcim zo Spišského hradu. Počas komplexného prieskumu areálu bol v roku 1970 objavený na dolnom predhradí ďalší jednoručný meč. Dnes je súčasťou zbierok Východoslovenského múzea v Košiciach. Pozri RUTTKAY, Alexander. Waffen und Reiterausrüstungen des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (I). In *Slovenská archeológia*, roč. XXIII, č. 1, 1975, s. 195; COMISSO, Mário. *Stredoveké meče na Slovensku v 9.–15. storočí*. (Diplomová práca). Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 2005, s. 57.

² Autor kresby: F. Lampart.

³ Z parciálnych analýz stredovekých mečov z územia Slovenska je nálezitá uviesť niekoľko príkladov: RUTTKAY, Alexander. Dva stredoveké meče s nápismi zo Slovenska. In *Archeologické rozhledy* 23, Praha, 1971, s. 163–168, 253–256; RUTTKAY, Alexander. Nález stredovekého meča v Smižanoch. In *AVANS 1986*. Nitra : Archeologický ústav SAV, 1987, s. 92; RUTTKAY, Alexander. Sečné zbrane zo 14.–15. storočia vo fondoch Archeologického ústavu SAV. In *Zborník na počesť Dariny Bialekovej*. Zost. Gabriel Fusek. Nitra : Archeologický ústav SAV, 2004, s. 309–318; NEVIZÁNSKY, Gabriel. Dvoječný železný meč z Bine. In *AVANS 1984*. Nitra : Archeologický ústav SAV, 1985, s. 171–172, s. 313; TURČAN, Vladimír. Stredoveký meč vybagrovaný z Dunaja. In *Zborník Slovenského národného múzea – Archeológia 7*. Zost. Beáta Egyházy-Jurovská. Bratislava : SNM, roč. 7, 1997, s. 79–83; ČAMBAL, Radoslav – CHOMA, Igor. Románsky meč a hlavica meča Bacúrova. In *Zborník Slovenského národného múzea – Archeológia 20*. Zost. Vladimír Turčan. Bratislava : SNM, roč. 20, 2010, s. 113–119.

⁴ STEJSKAL, Martin. Meč. In *Terra Scepusiensis. Terra Christiana 1209 – 2009. Spišský hrad, Spišská kapitula. Dve centrá v dejinách Spiša*. Zost. Mária Novotná. Levoča : SNM–Spišské múzeum v Levoči, 2009, s. 121.

formy meča (typologizácie) cez ozrejenie významu inškripcií na určenie kontextu militárie v čase a priestore.

Najstarší exemplár meča v zbierkach SNM–Spišského múzea v Levoči je datovaný do obdobia od polovice 13. storočia do polovice 14. storočia.⁵ Stav jeho zachovania zodpovedá podmienkam, v akých sa nachádzal pred objavením. Meč síce nedisponuje kompletne zachovanou čepeľou (približne v $\frac{2}{3}$ dĺžky je čepeľ zlomená) a povrch je poškodený koróziou, stav zachovania je však natoľko postačujúci, aby umožnil širšiu historicko-militaristickú analýzu. (Obr. 1/a). Je zjavné, že ide o dvojsečný krátky meč, príslušný pre jednoručnú manipuláciu. Povrchové poškodenie odkrýva rovné línie jednotlivých vrstiev kovu, ktoré sú stopami po výrobnnej technológii zvarkovej ocele. Čepeľ sa rovnomerne zbieha, avšak jej skutočná dĺžka (z dôvodu poškodenia) nie je známa. Z celkovej zachovanej dĺžky meča 70, 5 cm predstavuje čepeľ približne 51, 3 cm. Pri porovnaní s kompletne zachovanými mečmi tohto typu je možné predpokladať dĺžku čepele v rozsahu od 80 do 90 cm.⁶ Jej šírka pri priečke dosahuje približne 5 cm, pri mieste zlomu 3, 6 cm. Čepeľ je dvojbritá, šošovkovitého prierezu s obojstranným žliabkovaním. Žliabkovanie prechádza takmer po celej dĺžke zachovanej čepele a jeho náznaky sa strácajú (pravdepodobne z dôvodu celkového poškodenia) krátko pred zlomom. Dĺžka žliabkovania na čepeli je približne 51 cm a šírka 2, 3 cm (pri priečke). Z oboch strán čepele zasahuje do žliabkovania intarzovaný nápis. Ako býva obvyklé pri stredovekých mečoch, žliabkovanie sa začína ešte na trní a následne vychádza spod priečky na čepeľ. Na trní však absentuje kováčsky znak, ktorý by mohol byť nápomocný pri určení širšieho kontextu zbrane. Meč disponuje rovnou štvorhrannou priečkou, ktorej dĺžka predstavuje 22, 8 cm. Charakteristickým prvkom korpusu meča je masívna kotúčová hlavica s vystupujúcim vnútorným diskom, ktorý je od najširšieho priemeru hlavice oddelený širokou zrezanou hranou. Priemer hlavice dosahuje približne 5, 9 cm, priemer vnútorného disku tvorí 3, 4 cm a hrúbka hlavice je zhruba 4, 2 cm.⁷

Z uvedených formálnych znakov korpusu je možné meč bližšie typologicky klasifikovať. O typologizáciu sa pokúsil už M. Stejskal, ktorý meč označil podľa Ruttkayovej typológie ako typ XVI, resp. 13.⁸ Je však diskutabilné, či použitie typológie vypracovanej A. Ruttkayom je náležité.⁹ Z pohľadu celoeurópskeho bádania v oblasti stredovekých mečov

⁵ Tamže.

⁶ Na komparáciu boli užité rozmery identických typov meča, ktoré uvádzajú vo svojich prácach COMISSO, Mário. *Stredoveké meče na Slovensku v 9.–15. storočí*. (Diplomová práca). Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 2005, s. 56-57; GŁOSEK, Marian. *Miecze środkowoeuropejskie z X–XV w.* Warszawa : Wydawnictwa Geologiczne, 1984, s. 140, 143.

⁷ Isté poznatky o forme a rozmeroch meča boli čerpané z STEJSKAL, ref. 4, s. 121.

⁸ Tamže.

⁹ Snaha o zosystematizovanie foriem stredovekého meča prenikla aj do slovenského militaristického bádania. Zostaviť domáci klasifikačný systém sa podujal A. Ruttkay, ktorý svoju typológiu prezentoval v štúdiách RUTTKAY, Waffen und Reiterausrustungen, ref. 1, a RUTTKAY, Alexander. Waffen und Reiterausrustungen des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II). In *Slovenská archeológia*, roč. XXIV, č. 2, 1976, s. 245-395. Nedopatrením Ruttkayovej typológie je nezohľadnenie celkovej formy meča a, zvlášť, čepele, ale kladenie dôrazu na podobu rukoväte (priečky, trní a hlavice), ako na hlavné klasifikačné kritérium. Zostáva špecifikom, prečo A. Ruttkay pri svojej práci nevyužil systém E. Oakeshotta, ktorý mu bol dobre známy a bežne zaužívaný medzi európskymi bádateľmi (i v susednom Poľsku). Naposledy typológiu mečov A. Ruttkaya využil práve M. Stejskal v citovanej práci. So zohľadnením uvedených nedostatkov je možné považovať klasifikovanie analyzovaného meča podľa systému A. Ruttkaya za nie najvhodnejší postup.

sa javí ako vhodnejší klasifikačný systém E. Oakeshotta, ktorý zohľadňuje ako rozhodujúce kritérium celkovú formu meča a, najmä, čepele.¹⁰ Napriek skutočnosti, že práve čepeľ sa na predstavovanom exemplári kompletne nezachovala, nie je poškodenie natoľko rozsiahle, aby zabraňovalo klasifikácii. Zachovaná časť čepele (v dvoch tretinách z celkovej dĺžky) môže do určitej miery priblížiť jej pôvodnú podobu. Nemenej významným typologickým prvkom je forma ďalších elementov meča – priečky a hlavice, ktorých vzájomná komparácia je jednou z podmienok klasifikácie. Po zhodnotení všetkých formálnych znakov je možné meč klasifikovať podľa Oakeshottovej typológie ako typ XII, priečku ako typ 1, a hlavica preukazuje formu typu I.¹¹ Ako je charakteristické pre typ XII, čepeľ meča je viditeľne plochá a široká s rovnomerne zbiehajúcimi sa hranami. Rovnako i žliabkovanie siaha do dĺžky $\frac{2}{3}$ čepele. Identickým znakom je aj prítomnosť hlavice typu I, ktorý sa javí ako prevládajúci typ v prípade mečov danej formy. Výsledky analýzy a typologickej klasifikácie poukazujú na význam meča reg. č. 2009/200/12 pri rekonštrukcii podoby a obrazu o užívaných militáriách na stredovekom Slovensku. Príčinou jeho výnimočnosti je relatívne malé zastúpenie mečov typu XII v zbierkach slovenských múzeí, resp. iných výskumných ústavov. Doposiaľ boli známe len dva meče typu XII. Príklad meča zo Spišského hradu tento súbor obohacuje a po vzájomnej komparácii datovania a miesta nálezu jednotlivých exemplárov nabáda k úvahám o popularite typu XII v severovýchodných oblastiach stredovekého Uhorska v období druhej polovice 13. storočia.¹²

¹⁰ Prvýkrát E. Oakeshott predstavil svoju typológiu v roku 1960 v práci OAKESHOTT, Ewart. *The Archeology of Weapons: Arms and Armour from Prehistory to the Age of Chivalry*. Woodbridge : The Boydell Press, 1960, 359 s. V nasledujúcich publikáciách autor pracoval na zdokonaľovaní klasifikačného systému: OAKESHOTT, Ewart. *The Sword in the Age of Chivalry*. London : The Trinity Press, 1964, 152 s; OAKESHOTT, Ewart. *Records of the Medieval Sword*. Suffolk : The Boydell Press, 1991, 306 s. Britský bádateľ vydal 11 hlavných typov a 12 podtypov. Systém E. Oakeshotta sa preukázal ako funkčný a následne začal byť využívaný mnohými európskymi militaristami. Prax však preukázala isté nedostatky, ktoré sa pokúsil odstrániť poľský militarista M. Głosek rozšírením Oakeshottovej typológie o nový typ XXI (tzv. benátsky meč) a niekoľko nových typov hlavíc, a priečok. Svoje inovácie predstavil v práci GŁOSEK, ref. 7, 179 s. Bolo by však náležité diskutovať o tom, či je vôbec typologizácia mečov najvhodnejším riešením. Stredovekí remeselníci vyhotovili širokú škálu foriem meča, z ktorých je každý originál a prejavuje odlišnosti. Snáď by bolo vhodnejšie klasifikovať meče do širších skupín – rodín, aké napríklad predstavil E. Oakeshott vo svojej práci z roku 1991. Z dôvodu ľahšej systematizácie, komparácie a všeobecnej rozšírenosti predkladaná práca naďalej užíva systém E. Oakeshotta.

¹¹ Typ XII je charakteristický širokou, plochou a rovnomerne sa zužujúcou čepeľou. Viditeľne sa zbieha do ostrého hrotu. Žliabkovanie sa začína už na trní, je výrazné a zaberá $\frac{2}{3}$ až $\frac{3}{4}$ dĺžky čepele. Prevládajú hlavice typu I. Dĺžka rukoväti dosahuje približne $4\frac{1}{2}$ palca. Priečky typu 1 disponujú formou rovnej krátke tyče so zahrocujúcimi sa koncami. V priereze sú zvyčajne štvorhranné, niekedy kruhové, ojedinele oktagonálne. Pre hlavice typu I je príznačná masívnosť. Vnútorň menší disk oddeľujú od vonkajšieho zrezané široké hrany. Daný typ sa stal populárnym po polovici 13. storočia. Zdroj OAKESHOTT, *The Sword in the Age of Chivalry*, ref. 11, s. 37, 96, 113.

¹² Príkladom typu XII je meč nájdený v lokalite Baňa pri Solňohrade (okr. Prešov), dnes uložený v Šarišskom múzeu v Bardejove pod evid. číslom 1285. Druhý predmet komparácie pochádza rovnako z územia východného Slovenska a bol objavený v rámci systematického a komplexného prieskumu hradného areálu Spišského hradu v roku 1970. Výskum viedol A. Fiala a A. Valášek. Meč je dnes uložený v archeologickej expozícii Východoslovenského múzea v Košiciach. Oba meče boli datované do obdobia 13. storočia. Zdroj GŁOSEK, ref. 7, s. 140. RUTTKAY, *Waffen und Reiterausrüstungen*, ref. 1, s. 171, 195; COMISSO, *Stredoveké meče*, ref. 1, s. 56-57.

V prípade analyzovaného exemplára sa hranica popularity typu XII vymedzila obdobím medzi rokmi 1200 až 1350. Datovanie meča (podľa M. Stejskala do obdobia 1250 – 1350) síce zodpovedá tomuto rozmedziu, avšak stále ho možno označiť za pomerne rozsiahle a vyžadujúce si spresnenie aspoň v rozsahu päťdesiatich rokov. Pre bližšiu datáciu nie sú nápomocné ani nálezové okolnosti. Z ústnej informácie je známe, že meč bol objavený počas výskumu A. Valaška a F. Fialu v areáli Spišského hradu.¹³ Širší kontext militárie by mohla ozrejmiť analýza iniciálovej inskripcie zhotovenej v prvej polovici čepele. (Obr. 1/a, 1/b). Technologicky ide o techniku tauzie farebným kovom. V tomto prípade je možné predpokladať použitie strieborného drôtu. Remeselník vyhotovil v podklade drážky, ktoré museli byť vo vnútri širšie ako na povrchu, a následne do nich zaklepal strieborné drôtky. Všeobecné poškodenie zbrane zapríčinilo, že sa strieborný drôt na mnohých miestach vytratil a nedovoľuje posúdiť, kde presne nápis začína a kde končí. Je možné konštatovať, že z jeho celosti je dnes viditeľná iba centrálna časť, zatiaľ čo počiatočné a koncové litery sa definitívne vytrátili.

Obsahom zachovalejšieho nápisu je pravidelné striedanie litier NI rozvrhnuté do dvoch častí, ktoré sú od seba oddelené ornamentálnou výzdobou. (Obr. 1/a). Počet litier je v oboch častiach zhodný a dovedna sa v každej opakuje štyrikrát litera N a trikrát I. Takto vzniknutá kompozícia kladie na začiatok a na koniec písmeno N. Uvedený spôsob ukončenia nápisu nie je, pravdepodobne, výsledkom náhody, resp. dôsledkom poškodenia, ale vznikol za účelom možného čítania z oboch strán.¹⁴ Podobu nápisu je možné zreprodukovat' v približnej forme: N I N I N I N (ornament) N I N I N I N. Písmo zodpovedá kapitále, mierne podobnej unciále. Rozmerovo ide o pomerne miniatúrne litery, ktoré vo výške dosahujú 4 mm a v šírke 6 mm.

Závažnejšia pre militaristický rozbor je reprodukcia nápisov, ktorá umožňuje hľadať konkrétnejšie analógie. Ako už správne definoval M. Stejskal, dvojicu litier NI je možné interpretovať ako počiatočné písmená latinských slov *N(omen) I(esus)*.¹⁵ Tým sa teda nápis kategorizuje do okruhu iniciálových inskripcií, zatiaľ čo vzývanie mena Iesus demonštruje jeho invokačný charakter. Pomerne problematické je zreprodukovanie nápisu z druhej strany čepele, ktorého podstatná časť je narušená a čitateľné sú len isté litery, resp. ich fragmenty. (Obr. 1/b). Rovnako aj strieborný drôt zostal zachovaný len vo veľmi malých torzách, čo neulhčuje označenie začiatku a konca inskripcie. Jej kompletnosť zostáva teda otázná. Najzávažnejším dôsledkom poškodenia nápisu je jeho sťažená interpretácia. Z formálneho hľadiska nápis pozostáva približne z trinástich litier v podobe majuskulnej kapitály, a z niekoľkých blízkych unciále, ako napr. R a X. Tentoraz sú však rozmery písmen väčšie a dosahujú okraje žliabkovania. Napriek ich torzovitosti, je možné inskripciu zreprodukovat' v nasledujúcej podobe: ako prvá litera sa javí O, nasleduje E (F?), R, I, N, následne niekoľko nečitateľných písmen, z ktorých sa zachovali náznaky horných ťahov, ďalšou čitateľnou

¹³ Zhodne to uvádza aj STEJSKAL, ref. 4, s. 121.

¹⁴ Totožný jav je badateľný aj v prípade analogického materiálu z poľských oblastí. Pozornosť mu bude venovaná neskôr. Na možnosť obojstranného čítania upozorňuje GŁOSEK, *Miecze*, ref. 7, s. 112.

¹⁵ STEJSKAL, ref. 4, s. 121. M. Stejskal cituje GŁOSEK, *Miecze*, ref. 7, s. 112-113. M. Głosek vydeľuje inskripcie zložené z litier NI ako samostatnú skupinu nápisov, a ako príklad uvádza dva meče z múzea v poľskom Štetíne. Oba exempláre sú analogické s mečom zo Spišského hradu a pozornosť im bude venovaná ešte v ďalších častiach štúdie. Medzi príklady nápisov skupiny NI je možné začleniť aj analyzovaný exemplár.

literou je X, O (?), opäť nesúvislé časti písmen, a zhruba pred koncom sú pravdepodobne naznačené litery N a I. A za súčasného stavu sa tak javí reprodukcia nápisu nasledovne: O E R I N ... X O ... N I¹⁶ Napriek čiastočnej čitateľnosti nápisu je zjavné, že nepozostával z ucelených alebo skrátených slov súvislého textu. Vylučuje sa možnosť, aby bol slabikovým skrátením konkrétneho, najpravdepodobnejšie žalmového, resp. iného biblického, textu. Nápis danej formy a obsahu je možné opäť označiť ako iniciálovú inskripciu, ktorá je tvorená začiatočnými písmenami určitých slov. Otázna však zostáva interpretácia jednotlivých litier. Je možné pripustiť, že skutočný význam bol známy iba remeselníkovi a majiteľovi meča. Napriek týmto nejasnostiam javí nápis niekoľko spoločných znakov s cudzokrajnými príkladmi. V prvom rade je to prítomnosť totožných litier a následne ich združovanie. Metódou komparácie je možné hľadať analógie k ozrejmeniu významu aspoň niektorých litier. Vystáva teda potreba porovnať, ako interpretuje odborná literatúra význam a spoluvystupovanie litier, ktoré sú zastúpené aj na analyzovanom nápise.

Najčastejšie zobrazovanou literou na iniciálových inskripciách je bezpochyby písmeno N. Pokiaľ nie je súčasťou celých alebo skrátených slov, je jeho význam najčastejšie vysvetľovaný ako iniciála latinských slov *Nomine*, *Nomen*, menej často *Noster*, čo platí bez ohľadu na dátáciu jednotlivých príkladov. V mnohých prípadoch je litera N sprevádzaná písmenom I, ktoré býva reprodukované, buď ako predložka *In*, alebo skrátenie mena *Jesus*¹⁷ – obdobne, ako tomu bolo v prípade predchádzajúcej inskripcie. Avšak interpretácia dvojice IN z druhého nápisu je komplikovanejšia. Dôvodom je umiestnenie litery R pred a poškodenie nápisu za dvojicou písmen IN. Za týchto okolností sa javí interpretácia litier IN ako *Jesus Nomen* alebo *In Nomine* ako málo pravdepodobná, keďže by bola zjavne mimo kontextu. Je teda prípustné sa zamýšľať nad iným významom dvojice IN. Pokiaľ by bolo možné pokladať literu I za skrátenie mena *Jesus*, mohlo by písmeno N znamenať *Nazarenus*. Táto hypotéza je prípustnejšia z dôvodu možnej interpretácie predchádzajúcich litier ako O – *Omnipotens*, E – *Eterne*, R – *Rex*. Podkladom pre daný výklad sú nápisy na cudzokrajných mečoch, ktoré vo svojej práci publikuje a rozoberá M. Głosek.¹⁸ Na viacerých z nich je viditeľné združovanie litier O, E, R a N, no v mnohých prípadoch sú od seba dodatočne oddelené ďalšou literou, vždy sú však vykladané horeuvedeným spôsobom.¹⁹ Vhodným príkladom, ktorý je náležité priblížiť, je meč nájdený v teréne Francúzska. Meč bol uložený v bývalom Museum für Deutsche Geschichte v Berlíne pod evid. č. W 879, dnes je pravdepodobne v Deutsches historisches Museum. Jedna z inskripcií uvedeného exemplára obsahuje litery vo veľmi podobnom slede: ?EHDXOEHRNUSDX.²⁰ Pozornosť

¹⁶ Obdobne nápis reprodukoval aj M. Stejskal, ktorý uvádza nasledovný sled litier: ..OERI-NI..IXOE..NI... Zdroj STEJSKAL, *Meč*, ref. 4, s. 121.

¹⁷ Porovnaj GŁOSEK, *Miecz*, ref. 7, s. 103-116.

¹⁸ Tamže, s. 109-112.

¹⁹ Obdobne ako M. Głosek vykladajú uvedené litery aj ďalší bádatelia, ako sú R. Wegeli, A. I. Zajcev, T. Malinowski a ďalší. Ich interpretácie sa líšia len čiastočne. Napríklad, literu N z dvojice IN pokladajú istí bádatelia za skrátenie slova *Nomen*, inokedy *Nazarenus* (A. J. Zajcev). Zostáva otázne, do akej miery môžu byť interpretácie militaristov skutočným výkladom inskripcií. Ich vysvetlenia často neprekračujú úroveň hypotéz, pričom skutočný význam nápisov mohol byť známy len majiteľovi meča. Avšak vychádzajúc z religióznej povahy stredovekej spoločnosti a ideálu *miles Christi* sa vylúčenie náboženského obsahu javí ako málo pravdepodobné. Porovnaj GŁOSEK, ref. 7, s. 103-116.; GŁOSEK, Marian. *Znaki i napisy na mieczach średniowiecznych w Polsce*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk : PAN, 1973, s. 57-67.

²⁰ Podľa GŁOSEK, ref. 7, s. 109-110.

si zasluhuje združenie litier ...XOE...., ktoré korešponduje s druhou zachovanou časťou nápisu z analyzovaného meča, a býva vykladané ako X – *Christus* O – *Omnipotens* E – *Eterne*.²¹ Z uvedeného teda vyplýva, že zvyšky litier na meči zo Spišského hradu boli súčasťou väčšej iniciálovej inskripcie invokačného charakteru a dochovanú časť je možné hypoteticky interpretovať v nasledujúcom význame: *Omnipotens Eterne Rex Iesus Nazare-nusChristus Omnipotens Eterne.....* .

Po obsahovej analýze oboch nápisov je zjavné, že sú nositeľmi religiózneho významu. Nepredstavujú značku výrobcu, ale ich cieľom je vyjadrovať duchovný zmysel boja a ideu, za ktorú majiteľ meča bojuje. Reflektujú túžbu po zabezpečení božej pomoci. Oba nápisy sú dôkazy bojovníckej zbožnosti a stredovekého mentálneho ponímania boja a vojny.²²

Po obsahovej a formálnej analýze nápisu je možné pristúpiť k hľadaniu bližších analógií pre objasnenie kontextu meča v čase a priestore (pôvod, datovanie, prípadne previazanie s konkrétnou historickou persónou). R. Wegeli kategorizoval nápisy tohto druhu ako krátke úhladné inskripcie invokujúce Boha alebo Krista (3. skupina, podskupina B).²³ E. Oakeshott kladie začiatky ich popularity do druhej štvrtiny 12. storočia, rovnako však uvádza, že invokačné inskripcie rozsiahlej formy so zhustenými a výrazne vertikálnymi literami začínajú byť zhotovované od polovice 13. storočia.²⁴ M. Głosek spája uvedený tvar písma so začiatkom tiazovania farebným kovom v priebehu 12. storočia, pričom sa obsah inskripcí na prelome 12. a 13. storočia rozširuje a začínajú byť tvorené iniciálami.²⁵ Z uvedeného teda vyplýva, že v prípade predstavovaného meča je možné klásť datáciu až za polovicu 13. storočia. Ako správne poznamenal M. Stejskal, bližšie analógie k meču reg. č. 2009/200/12 môžu priniesť nápisy na čepeliach dvoch mečov z múzea v poľskom Štetíne (inv. č. 1748 a inv. č. 1705).²⁶ Zhotovené invokačné nápisy pozostávajú zo striedajúcich sa litier NI a sú obdobne interpretované ako iniciály slov *Nomen Iesus*. Datácia oboch exemplárov je rovnako veľmi blízka (1250 – 1350), len v prípade meča inv. č. 1748 sa ohraničuje na druhú polovicu 13. storočia. Zároveň je uvedený exemplár totožne klasifikovaný v Oakeshottovej typológii ako analyzovaný meč – typ XII.²⁷ Z rekonštrukcie militaristického kontextu by nebolo správne vynechať exempláre, ktoré síce nekorešpondujú obsahmi svojich nápisov, naproti tomu vykazujú identickú formu písma. Tri takéto meče sú prechovávané v Deutsches historisches museum.²⁸ Vo všetkých prípadoch ide o majuskulnú kapitálu so sklonom k vertikalizovaniu a zhusťovaniu písma. Špecifickými literami všetkých nápisov sú X a O. Ich prevedenie sa zhoduje s podobou na predstavovanom meči, a to tým, že línie písmena X nie sú vedené priamo, ale oblúkovito, a písmeno O je vytvorené dvoma vertikálne pretiah-

²¹ Zároveň je potrebné uviesť, že písmeno X sa objavuje na mečoch z obdobia 1200 – 1350. Zdroj GŁOSEK, *Mieczyce*, ref. 7, s. 109-110.

²² Na uvedené aspekty nápisov na mečoch upozorňuje už GŁOSEK, Marian. *Znaki i napisy na mieczach średniowiecznych w Polsce*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk : PAN, 1973, s. 67.

²³ WEGELI, Rudolf. *Inscriptions auf mittelalterlichen Schwertklingen*. In *Zeitschrift für Historische Waffenkunde*, č. 3, Dresden : Verein f. hist. Waffenkunde, 1902–1905, s. 177-183, 218-225, 261-268, 290-300. Citované podľa OAKESHOTT, *The Sword*, ref. 11, s. 141.

²⁴ OAKESHOTT, *The Sword*, ref. 11, s. 143.

²⁵ GŁOSEK, ref. 29, s. 67.

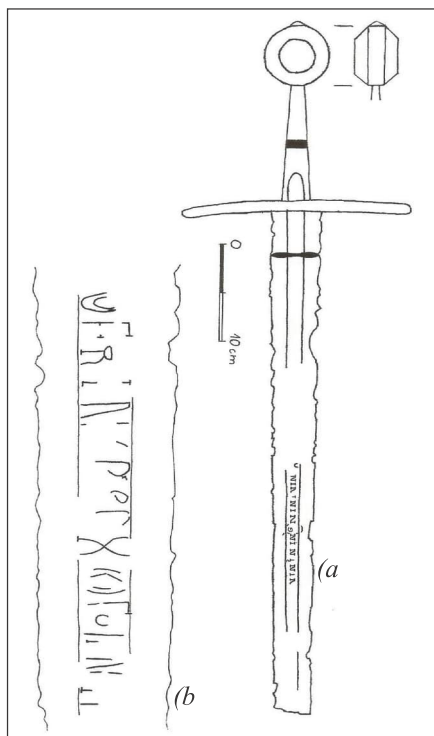
²⁶ STEJSKAL, ref. 4, s. 121.

²⁷ GŁOSEK, ref. 7, s. 112-113, 168.

²⁸ V bývalom Museum für Deutsche Geschichte evidované pod č. W 1830, W 884 a W 897. Podľa GŁOSEK, ref. 7, s. 151-152.

nutými elipsami. Celkovo je forma písma blízka tej, v akej je zhotovený nápis na meči zo Spišského hradu. Vybrané exempláre z múzea v Berlíne zodpovedajú aj svojim datovaním. Pôvod týchto mečov sa kladie do obdobia 13. storočia, iba v prípade exemplára W 897 sa posúva do prvej polovice 14. storočia.

Z uvedených analógií explicitne vyplýva, že predstavovaný exemplár reg. č. 2009/200/12 bol zhotovený a užívaný v druhej polovici 13. storočia, prípadne krátko po roku 1300. Obdobne ako korpus vykazuje charakteristické znaky pre meče z daného obdobia, tak korešponduje aj forma a obsah nápisu. Na základe pôvodu materiálu komparácie v oblastiach Brandenburska a Pomoranska je zjavné, že predstavovaný meč bol importom práve z týchto oblastí. Poukazuje na to predovšetkým príbuznosť formy a obsahu inšcripcií na oboch stranách čepele. S veľkou pravdepodobnosťou bol meč objektom obchodu medzi výrobnými centrami zo severu a tunajším záujemcom. Isté však je, že musel patriť príslušníkovi spoločenskej a vojenskej elity, keďže zjavne ide o hodnotný predmet.²⁹ Náročná musela byť nielen výroba korpusu, ale aj striebornej inšcripcie. Meč tohto druhu si v stredovekej spoločnosti mohla zadovážiť výhradne vyššie postavená persóna s primeraným ekonomickým zabezpečením. Avšak definovanie majiteľa sa bez konkrétneho pramenného dôkazu pohybuje len na úrovni hypotéz. Dnes predstavuje tento exemplár hodnotný článok nielen pri vytváraní obrazu o užívaných nástrojoch vojny, ale je zároveň reflexiou súdobej stredovekej kultúry.

Obr. 1/a - Meč zo Spišského hradu (reg. č. 2009/200/12), 1/b - detail nápisu. Kresba: F. Lampart

²⁹ Na tieto aspekty bohato zdobených mečov upozorňuje už GŁOSEK, Marian – MAKIEWICZ, Tadeusz. Two incrustated medieval Swords from Zbaszyn, Lubusz Voivodship. In *Gladius*, roč. 27, 2007, s. 143.